

Uttalanden med anledning av en uppgift om att en åklagare utfäst sig att lägga ned ett åtal om parterna kom överens i skadestandsfrågan

Beslutet i korthet: I en anmälan uppgavs att en åklagare inför en huvudförhandling utfäst sig att lägga ned ett åtal om den tilltalade och målsäganden gjorde upp i skadestandsfrågan. Jag beslutade att inleda förundersökning om tjänstefel. Sedan ett flertal förhör hållits lades förundersökningen ned då jag inte kunde styrka att åklagaren gjort en sådan utfästelse. Jag konstaterar emellertid i beslutet att ett sådant förfarande saknar stöd i lag och strider mot grundläggande principer i vår rättsordning. Åklagaren kritiserades för att han uttryckt sig på ett sådant sätt att den tilltalade och dennes ombud uppfattade att åklagaren utfäste sig att lägga ned åtalet.

Anmälan

Förbundsjuristen AA begärde i en anmälan, som ombud för BB, att JO skulle granska vice chefsåklagaren CC:s vid Åklagar-myndigheten, åklagarkammaren i Uddevalla, handläggning av två förundersökningar och agerande i samband med en av huvudförhandlingarna i brottmålen. Vad gällde agerandet uppgav AA i huvudsak följande.

Innan huvudförhandlingen började, i tingsrättens foajé, föreslog åklagaren att vi borde göra upp i skadestandsdelen. I så fall sa åklagaren, skulle han lägga ner åtalet. Åklagaren påstod att eftersom det var fråga om ett s.k. målsägandebrott, var han *tvungen* att lägga ner åtalet om målsäganden återtog sin anmälan. När jag ifrågasatte om målsäganden verkligen disponerade över åtalet när åtal väl hade väckts, retirerade åklagaren. Han sa då att han inte var säker på om han verkligen var tvungen att lägga ner åtalet, men uppgav att han i alla händelser *kunde* lägga ner åtalet – och att han också skulle göra det – om vi bara var beredda att göra upp. Jag och min klient blev oerhört förvånade över detta agerande från åklagarens sida. För 100 000 kr – det var det belopp som nämndes av målsägandena – kunde vi ha köpt oss ett nedlagt åtal. Jag arbetar nästan uteslutande med civilrätt och är ingen expert på straffprocessrätt, men jag föreställer mig att om åklagaren kan emotse en fällande dom skall han driva ett väckt åtal vidare. Om han däremot inte gör det skall han lägga ner åtalet. Något tredje alternativ ges inte och någon s.k. plea bargaining kan inte gärna få förekomma i svensk rättsskipning.

Utredning

Handlingar i bl.a. Åklagarmyndighetens ärenden 407A-843-06, AM-114525-07 och AM-1586-08 och i Uddevalla tingsrätts mål B 2195-07 begärdes in och granskades varvid bl.a. följande framkom.

CC väckte den 25 juni 2007 åtal vid Uddevalla tingsrätt mot fastighetsmäklaren BB för brott mot lagen (1978:800) om namn och bild i reklam. Enligt gärningspåståendet, såsom det slutligen utformades, hade fastighetsmäklaren vid försäljning av en fastighet i reklam uppsåtligen eller av oaktsamhet använt sig av säljarens förnamn på visst sätt. Huvudförhandling hölls den 10 oktober 2007 vid Uddevalla tingsrätts tingsställe i Strömstad. Ombud och försvarare för fastighetsmäklaren var AA. Målsäganden hade i en skrivelse i juli 2007 till tingsrätten yrkat skadestånd med 200 000 kronor jämte ränta för kränkning. Åtalet ogillades i en dom som meddelades i slutet av oktober 2007.

På grund av vad som kommit fram fann jag anledning att anta att tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken hade begåtts och beslutade därför att inleda förundersökning rörande sådant brott.

Förundersökningen och vidare utredning

Under förundersökningen hölls inledningsvis förhör med AA och ett flertal personer som också befunnit sig i tingsrättens foajé inför huvudförhandlingen. AA berättade i allt väsentligt i enlighet med vad han uppgett i anmälan till JO.

Förhör enligt 23 kap. 6 § rättegångsbalken, förkortad RB, hölls därefter med CC, som underrättades om misstanke om tjänstefel enligt följande gärningspåstående.

I mål B 2195-07 skulle Uddevalla tingsrätt den 10 oktober 2007 hålla huvudförhandling vid tingsställe Strömstad och då pröva ett av vice chefsåklagaren CC väckt åtal för brott mot lagen (1978:800) om namn och bild i reklam. Målsäganden hade gett in ett yrkande om skadestånd om 200 000 kronor. Innan huvudförhandlingen påbörjades sammanträffade CC med parterna och försvararen i tingsrättens foajé och CC utfäste sig då att lägga ned åtalet om parterna gjorde upp i skadestandsfrågan.

Genom sitt handlande, som saknat laga grund, har CC uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning åsidosatt vad som gäller för uppgiften som åklagare.

Gärningen är inte att anse som ringa.

CC förnekade brott varvid han bestred att han utfäst sig att lägga ned åtalet. Han uppgav därutöver – som jag uppfattat honom – sammanfattningsvis i huvudsak följande.

Innan förhandlingen diskuterades skadestandsfrågan fram och tillbaka. Till slut uppgav målsägandens svärfar, som var den som förde målsägandens talan, att de inte var ute efter en process eller ett åtal utan att de ville ha ett symboliskt skadestånd. Det åtalade brottet var ett angivelsebrott och CC uppfattade att målsäganden för det fall att han erhöll ett symboliskt skadestandsbelopp återkallade åtalsangivelsen. CC visste inte hur han skulle hantera åtalsfrågan i den uppkomna situationen. Det var en mycket uppjagad stämning och CC ville inte delta i den diskussion som fördes mellan parterna eftersom han inte hade med den saken att göra. Han erbjöd sig dock att undersöka om det var så att åtalet skulle läggas ned om de kom överens. Han kan då till och med ha sagt om åtalet ”kan eller ska” läggas ned för att han inte kände till hur han skulle agera, eftersom han inte hade varit med om situationen tidigare. AA och hans klient kan kanske ha uppfattat det

på det sättet att om de gjorde upp så skulle han lägga ned åtalet, men det enda han sa var att han skulle undersöka hur det förhöll sig med åtalet när målsägandens inställning ändrats. Sedan lämnade han parterna för att ringa kollegor till honom. Den kollega han först ringde var osäker och hänvisade honom vidare till en annan åklagare. Den åklagaren läste i en lagkommentar och upplyste honom om att målsägandens uppfattning inte spelar någon roll när åtal väl är väckt. Huvudförhandlingen skulle således genomföras. Efter att han fått detta besked hade målet ropats på och CC gick in i rättssalen. Någon vidare diskussion blev det inte i saken.

Ytterligare förhör hölls efter vilka jag inte längre fann anledning att fullfölja förundersökningen, varför jag lade ned densamma.

CC bereddes tillfälle att komplettera de upplysningar han lämnade vid förhöret. Åklagarmyndigheten anmodades att redovisa sin bedömning av den fråga som aktualiserats.

Åklagarmyndigheten (riksåklagaren DD) kom in med ett yttrande och anförde följande.

Bakgrund

Riksdagens ombudsmän (JO) har i en remiss begärt att Åklagarmyndigheten ska redovisa myndighetens bedömning av en fråga som aktualiserats under JO:s handläggning av ett ärende med klagomål mot åklagare. Klagomålet avser åklagarens agerande då han enligt anmälaren inför huvudförhandling föreslagit den tilltalade att träffa en överenskommelse med målsäganden i skadeståndsdelen och att åklagaren i sådana fall skulle lägga ned åtalet.

De frågeställningar som aktualiseras med anledning av remissen rör åklagares eventuella möjligheter att vid sina kontakter med den misstänkte eller tilltalade under förundersökning, inför åtalsbeslut och huvudförhandling, mot viss motprestation erbjuda denne olika processuella fördelar liksom utrymme för åklagaren att utöva påtryckningar mot den misstänkte för att förmå denne att erkänna brott eller vidta någon viss processhandling. Jag har valt att beröra dessa frågeställningar på ett principiellt plan och avstår därmed från att lämna några synpunkter på det enskilda ärende som klagomålet rör.

Jag har mot denna bakgrund inte sett det som nödvändigt att ta del av handlingarna i det ärende som klagomålet rör.

Åklagaren har beretts tillfälle att komplettera de uppgifter som han tidigare lämnat till JO. Han har meddelat att han avstår från detta.

Bedömning

Ett rättssamhälle som Sverige bärs upp av flera viktiga rättsstatsprinciper, såsom kraven på rättsäkerhet, förutsebarhet och legalitet. Av dessa följer bl.a. att all myndighetsutövning mot enskilda måste ha stöd i lag. I regeringsformen och Europakonventionen tillförsäkras den enskilda också fler grundläggande rättigheter, varvid rätten till en rättvis rättegång särskilt bör understrykas.

Åklagare har ett visst utrymme att disponera över förundersökningen och åtalsbeslutet eftersom den absoluta förundersöknings- och åtalsplikten inte är undantagslös. Ett exempel på när åklagaren delvis förfogar över processen är i de fall särskild åtalsprövning ska ske. I de fall där åtal förutsätter att målsäganden angett brottet till åtal kan dennes intressen få avgörande betydelse för om åtal väcks. Det finns vidare möjligheter för åklagaren att förundersökningsbegränsa eller åtalsunderlåta även i fall där det finns förutsättningar för en fortsatt utredning eller

åtal. I vilka fall ett sådant beslut kan fattas följer av lag och det finns inte utrymme för åklagare att besluta om förundersökningsbegränsning eller åtalsunderlåtelse på andra grunder än de som följer av lagstiftningen. Det bör poängteras att reglerna inte i något fall ger åklagaren utrymme att i påtryckningssyfte förhandla med den misstänkte om olika frågor inom processens ram.

Det finns emellertid tillfällen där det ibland kan uppfattas som om åklagaren utövar påtryckning mot den misstänkte. Som exempel kan nämnas att det i fall där den misstänkte är frihetsberövad, p.g.a. att han eller hon annars kan försvåra sakens utredning, sällan finns skäl för fortsatt frihetsberövande om den misstänkte erkänner brottet som föranlett frihetsberövandet. Ett frihetsberövande i ett sådant fall kan därför ibland uppfattas som en påtryckning från åklagarens sida att den misstänkte ska erkänna brott, trots att frihetsberövandet äger rum i enlighet med gällande lagstiftning.

Även om den gällande lagstiftningen ger utrymme för åtgärder som skulle kunna uppfattas som en påtryckning mot den misstänkte ska åklagaren inte använda sina befogenheter i ett sådant syfte. Det får exempelvis inte förekomma att en åklagare anhåller den misstänkte i syfte att på så sätt försöka framtvunga ett erkännande. Alla sådana otillbörliga metoder är otillåtna. Följaktligen ger lagstiftningen inte något utrymme för att utöva några egentliga påtryckningar mot den misstänkte för att denne ska erkänna brott, medge vissa omständigheter, ersätta målsäganden eller vidta någon annan processhandling.

Inte heller ger lagstiftningen utrymme för uppgörelser mellan åklagaren och den misstänkte. Åklagaren kan exempelvis inte erbjuda en misstänkt att vissa brottsmisstankar ska skrivas av mot att andra erkänns eller att en gärning ska hänföras till en lindrigare brottstyp om den misstänkte medger att han eller hon begått gärningen.

De här uppmärksammade frågeställningarna har också åklagaretiska aspekter. I åklagarnas dagliga verksamhet och inte minst vid kontakterna med misstänkta och målsägande har etiken central betydelse. De etiska frågorna är därför en viktig del av de unga åklagarnas grundutbildning.

Bedömning

Resultatet av förundersökningen

AA uppgav i sin anmälan hit, och även i de förhör som genomfördes under den förundersökning som jag inledde med anledning av hans uppgifter, att CC inför en huvudförhandling utfäst sig att lägga ned det åtal han väckt om brott mot lagen om namn och bild i reklam, om parterna gjorde upp i skadestandsfrågan.

CC bestred att han lämnat en sådan utfästelse. Han uppgav att han i samband med att parterna inför huvudförhandlingen diskuterade skadestandsfrågan blev osäker på vad som gällde om målsäganden inte längre angav brottet till åtal, varför han erbjöd sig att undersöka saken. Han vidgick i och för sig att AA och dennes klient kanske kunde ha uppfattat det som att han utfäste sig att lägga ned åtalet, men det enda han hade sagt var att han skulle undersöka hur det förhöll sig med åtalet när målsägandens inställning i angivelsefrågan ändrades.

Jag har efter ett flertal förhör, vid en samlad bedömning, kommit fram till att jag inte kan bevisa att CC utfäst sig att lägga ned åtalet på det sätt som AA uppgett. Vid min bedömning tog jag bl.a. hänsyn till att delar av CC:s version av händelseförloppet vunnit visst stöd av uppgifter som målsägandens svärfar lämnat i förhör.

Den principiella frågan

När det gäller den principiella frågan om det rättsenliga i en sådan utfästelse som varit föremål för min utredning vill jag anföra följande.

Sedan en förundersökning genomförts och redovisats till åklagare gäller i svensk rätt, som huvudregel, principen om åklagares absoluta åtalsplikt. Enligt 20 kap. 6 § RB ska åklagaren, om något annat inte är föreskrivet, väcka åtal för brott som hör under allmänt åtal. Detta innebär att åklagaren har att väcka åtal om han eller hon på objektiva grunder kan förutse en fällande dom. Syftet med den absoluta åtalsplikten är bl.a. att säkerställa allas likhet inför lagen och att motverka misstankar om att åklagare skulle ta obehöriga hänsyn vid åtalsprövningen.

Beträffande vissa brott föreskrivs emellertid som villkor för att allmänt åtal ska få ske att målsäganden har angett brottet till åtal (jfr 20 kap. 3 § andra stycket RB). I lagen om namn och bild i reklam föreskrivs att brott mot bestämmelserna i den lagen får åtalas av åklagare endast om målsägande anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt (5 §).

Från den absoluta åtalsplikten finns, som Åklagarmyndigheten också angett, vissa undantag, t.ex. i bestämmelserna om åtalsunderlåtelse. Ett beslut om åtalsunderlåtelse innebär normalt att åtal inte väcks men ett sådant beslut får under vissa försättningar också meddelas även sedan åtal har väckts (20 kap. 7 a § RB). Något utrymme för en åklagare att besluta om åtalsunderlåtelse eller att lägga ned ett väckt åtal på andra grunder än de som följer av lag finns inte.

Det har i svensk rätt inte ansetts finnas tillräckliga skäl att införa ett sådant undantag från åtalsplikten som tar sikte på att den misstänktes erkännande och medverkan i en utredning skulle kunna leda till att åtal för vissa brott inte väcks eller väcks för lindrigare brott än det som misstanken avser, s.k. plea bargain (se SOU 2005:117 s. 61 ff.). Att tillmäta en misstänkt och ett brottsoffer överenskommelse i skadestandsfrågan betydelse i åtalsfrågan synes emellertid inte vara ett inslag ens i en sådan förhandlingssituation som kan förekomma i ett system som ger utrymme för plea bargain.

Åklagarmyndigheten har betonat vikten av de rättsstatsprinciper, såsom rätts-säkerhet, förutsebarhet och legalitet, som bär upp ett rättssamhälle som vårt. Av 1 kap. 9 § regeringsformen följer också att den som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen i sin verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet.

Att lämna en sådan utfästelse som beskrivs i anmälan till JO är enligt min uppfattning att anse som tjänstefel eftersom handlandet saknar stöd i lag och står i direkt strid med grundläggande principer i vår rättsordning. Som jag nyss nämnt finns inte något utrymme för en åklagare att besluta om åtalsunderlåtelse eller att lägga ned ett väckt åtal på andra grunder än de som följer av lag. I svensk rätt saknas författningsstöd för att tillmäta en vuxen tilltalads vilja och förmåga att betala skadestånd till målsäganden betydelse i åtalsfrågan. Det strider såväl mot

principen om allas likhet inför lagen som mot objektivitetsprincipen att låta en person ”köpa sig” fri från åtal genom att betala skadestånd till målsäganden.

Om en åklagare med användande av sin befogenhet att besluta i åtalsfrågan utövar påtryckning mot en misstänkt för att förmå denne att utge ersättning till motparten, är ett sådant handlande att beskriva som maktmissbruk. Jag anser för min del att samma synsätt väsentligen gör sig gällande om en åklagare – med överskridande av sin befogenhet – inför en brottmålsrättegång understödjer den ena sidans krav på ersättning genom att utfästa sig att lägga ned ett väckt åtal om betalning sker.

CC:s uttalande

Jag vill vidare framhålla att jag – trots mitt beslut i förundersökningsfrågan – inte ifrågasätter att AA och hans klient uppfattade att CC utfäste sig att lägga ned åtalet. CC har även själv vidgått att de kunnat uppfatta saken så.

De uttalanden som CC gjorde vid aktuellt tillfälle synes ha sin grund i att han blev osäker på vad som gällde när åtal var väckt men målsäganden, som han uppfattade det, inte längre angav det aktuella brottet till åtal. Som framgått ovan är brott mot lagen om namn och bild i reklam ett sådant brott där åtal får ske endast om målsäganden anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt. Av 20 kap. 12 § andra meningen RB framgår emellertid att om en angivelse har återkallats, innan allmänt åtal har väckts, får allmänt åtal för brottet inte därefter äga rum. Det följer således av lagtexten att när åtal väl har väckts saknar en återkallelse av åtalsangivelsen betydelse.

Det är, enligt min uppfattning, något förvånande att en erfaren vice chefsåklagare fann sig vara osäker på vad som gällde i åtalsfrågan i den uppkomna situationen. Det måste likväl kunna krävas att en åklagare även i en sådan situation, till förekommande av missförstånd, uttrycker sig klart och tydligt. Särskilt gäller detta i upplevt pressade situationer i vilka åklagaren blir osäker beträffande innehållet i gällande rätt i avgörande delar. Jag är därför mycket kritisk till att CC uttryckte sig på ett sådant sätt att den tilltalade och dennes försvarare uppfattade att den tilltalade hade kunnat ”köpa sig” fri från åtalet.

Vad AA i övrigt anfört och vad som i övrigt framkommit ger mig inte anledning att vidta någon ytterligare åtgärd eller att göra något uttalande i saken.

Med den allvarliga kritik jag funnit anledning att rikta mot CC avslutar jag ärendet.